

DAGENS FRÅGOR

Den 8 aug. 1941.

Den utländska propagandan. Många gånger har man måst ställa sig betänksam till den utländska propagandaflod, som efter krigsutbrottet och i synnerhet på senaste tid vällt in över landet. Den förekommer både öppet och förtäckt, många gånger tydligen med svenskar vid servicen. Med en viss rätt skulle det kunna sägas, att det inflytande, som främmande makter under frihetstiden ville vinna genom att muta riksdagsmännen vilja de denna gång skaffa sig genom att utnyttja propagandateknikens alla resurser i påverkan av folkopinionen.

I det längsta ha de flesta nog tyckt, att varje uppdämmande av det tryckta eller talade eller filmade ordet strede mot vår traditionella tryckfrihet. De ha ej heller kunnat förbise de stora tekniska och administrativa svårigheter, som måste vara förenade med genomförandet av något slags licens- eller kontrollsystem. De ha säkerligen också hållit före att det svenska folket skulle äga tillräcklig inre motståndskraft för att ändå till sist alltid känna och tänka svenskt, helst om en effektiv motpropaganda igångsattes.

Händelser på sistone tyda emellertid på att den utländska propagandan inte är utan sin effekt; svaghet för utländskt ingår ju för övrigt i den klassiska förteckningen över våra nationalsynder. Vare härmed hur som helst är denna utlandets andliga bearbetning av Sverige föga uppbygglig. Vad tjänar till att t. ex. i ett engelskt skyltfönster på Vasagatan i Stockholm sönderbombningen av Tyskland framhäves genom den moderna reklamteckningens verkningssmedel eller att tyska krigsskildringar släppas genom den statliga filmcensuren, vilkas karaktär av skrämsel och propaganda är uppenbar? Helt nyligen har också justitieminister Westman gjort ett uttalande om propagandan, vilket måste tolkas såsom en känsla av otrevnad.

Blott en enda synpunkt skall här understrykas. Å ena sidan har folket över sig en utländsk propaganda, som enligt sakens natur är tillrättalagd efter vederbörande stats intentioner. Den förstorar och förtiger alltefter det intresse den vill tjäna. Den innehåller ofta smädliga uttalande om motståndare. Å andra sidan ha vi den svenska pressens nyhets- och åsiktsförmedling. De svenska tidningarna ha ofta ringa möjlighet att klarlägga förhållandena, bl. a. därför att de äro hänvisade till de vederbörligen statskontrollerade telegramagenturerna eller därför att deras korrespondenter äro underkastade censurens kontroll eller vid resor blott visas vad som lämpligen anses böra visas. Än mer ha tidningarna efter vädjanden från regeringen frivilligt vinnlagt sig om stor återhållsamhet vid bedömandet av utländska företeelser och icke minst av de företeelser, varmed den utländska propagandan sysslar. Denna tingens ordning

strider emellertid mot allt vad man förknippat med fri opinionsbildning. Med denna menades förr i världen detsamma som Hegels metod att genom tes och antites nå fram till syntes. Den fria opinionsbildningen förutsatte med andra ord, att man genom fri kritik och fri antikritik skulle låta sanningen utkristallisera sig. Denna opinionsbildningens grundlag gäller än i dag oavkortat som den i längden enda bäriga. Den har emellertid de facto satts ur kraft. Då inga ansvarskännande i nuvarande läge väl vilja rekommendera det botemedlet, att den svenska pressen borde upphöra med att efterkomma den ansvariga politiska ledningens vädjanden om återhållsamhet, kan den önskliga balansen endast vinnas genom att beträda den andra vägen, nämligen genom att beskära den utländska propagandan. I teorien kan slutsatsen icke bli någon annan. Hur problemet praktiskt må kunna lösas skall här inte diskuteras. Men det vore förödmjukande att erkänna oss värnlösa mot detta slags import.

Turkiets svåra läge. Förhållandet mellan England och Turkiet har alltsedan början av det nu pågående kriget varit synnerligen hjärtligt. I den allians, som sommaren 1939 avslöts mellan England, Frankrike och Turkiet, förband sig det senare till ett — visserligen passivt — stöd under det kommande kriget, vilket tog sig uttryck däri, att Turkiet förklarade sig som icke krigförande. Ett intimt samarbete etablerades mellan turkiska generalstaben och de engelska och franska överbefälhavarna i Främre Orienten. Som belöning för sin välvilliga inställning erhöll Turkiet det ursprungligen i det franska mandatet Syrien — med viss autonomi — ingående Hatayområdet, och därjämte förband sig England och Frankrike att leverera stora kvantiteter moderna vapen. Turkiet erhöll vidare lån från England.

Efter krigets utbrott den 1 september 1939 visade den turkiska pressen klart och tydligt sin stora sympati för de allierade, medan axelmakterna utsattes för skarpa angrepp. Dessa riktade sig särskilt mot Italien, som sedan världskrigets och det turkiska befrielsekrigets dagar räknas som den specielle arvfienden. Det franska nederlaget sommaren 1940 noterades utan panik i Turkiet men medförde självfallet en viss prestigeförlust för de allierade. De stora engelska framgångarna i Libyen och Cyrenaica förra vintern återställde dock den engelska prestigen fullt. Om Frankrike var det icke mera tal. Militärskribenterna i den turkiska pressen kände krigsskådeplatsen i Nordafrika på sina fem fingrar. De som skrevo de militära översikterna voro pensionerade generaler, som deltagit i Tripoliskriget 1911, som kände de stora svårigheterna för ett ökenfälttåg och därför visste att värdera de framgångar engelsmännen vunnit.

Men samtidigt började den tyska penetrationen av Balkan. Medan italienarna stampade på samma fläck i Albanien — återigen välkänd mark för de turkiska generalerna, som deltagit även här under Balkankrigen — flyttade tyskarna på diplomatisk väg fram sina positioner, först i Rumänien och därefter i Bulgarien. Faran närmade

sig Turkiet mer och mer. Från och med de första månaderna 1941 kan man också märka en försiktigare ton i den turkiska pressen gentemot Tyskland. Mot Italien visade man fortfarande ganska ohöjtt sitt förakt.

Den tyska ockupationen av Grekland betydde att Turkiet blev tvunget att helt ompröva läget. Erövringen av Kreta förde faran ännu närmare, och Turkiet befinner sig nu i en position som är långt ifrån behaglig. Det rysk-tyska krigsutbrottet medförde visserligen en tillfällig avspänning, men om axelmakterna på nytt skulle igångsätta en offensiv i östra Medelhavet kan väl endast ett under rädda Turkiet från att välja klart mellan England och Tyskland. Men härvid torde icke endast känslomässiga stämningar komma att vara bestämmande. De turkiska statsmännen ha även att taga hänsyn till den avspärrning landet utsatts för. Denna berör alltmera alla områden inom det turkiska näringslivet, och det tysk-turkiska vänskapsfördraget för kort tid sedan måste ses mot bakgrunden både av den militär-politiska inringningen och avspärrningen.

Det är inget tvivel om att Turkiets strävan ända från avslutandet av den engelsk-fransk-turkiska pakten 1939 har gått ut på att till varje pris undvika att dragas in i stormaktskriget. Turkiets ställning som icke krigförande makt har inneburit det största möjliga medgivande åt de allierade, utan att man därmed löpte risk att aktivt dragas in i kriget. Turkiet har ingenting att vinna på ett deltagande. Visserligen har det önskemål om gränsrevisioner, men man har icke ansett dem vara värda ett krig. Det gäller den korta sträcka av järnvägen från bulgariska gränsen till Istanbul, som löper på grekiskt område, det gäller en sträcka på Bagdad-banan, som går ner i en kil till Aleppo på syriskt område, och det gäller sist men icke minst Tolvoarna, vilka med sina italienska militära styrkor och befästningar känns som ett ständigt hot mot Turkiet. Någon tanke på ett återställande av Turkiet före världskriget har man icke. Den allt överskuggande orsaken till att Turkiet vill hålla sig utanför kriget är emellertid att man icke genom ett nytt krig vill rasera Atatürks uppbyggnadsverk. Landet var fullständigt förött vid republikens utropande 1923. Nästan ständiga krig alltsedan 1911 hade utarmat landet. Genom Atatürks och hans efterföljare Ismet Inönüs kloka fredspolitik har man nu kommit så långt att man kan börja tala om ett välstånd. Det är ingen hemlighet att det är presidenten Ismet Inönü och överbefälhavaren, marskalken Fevzi Çakmak, båda Atatürks närmaste medarbetare, som personligen satt in hela sin kraft för att behålla freden. Att det har varit förenat med stora svårigheter att styra mellan Scylla och Charybdis behöver väl knappast påpekas.

De tyska ekonomiska intressena i Turkiet voro fram till 1939 mycket stora. Tyska ingenjörer hade i stor utsträckning inkallats som experter, och den tyska industrien hade kraftig avsättning över allt i landet. Kriget och förbundet med de allierade medförde att tyskarna snabbt trängdes ut från den turkiska marknaden. De tyska ingenjörerna och experterna sändes hem, ibland under former, som kanske icke kunna räknas som direkt neutrala. Turkiet övergick till att sköta

sin industri med hjälp av egna tekniker. Denna utveckling var avsedd redan från första början. De utländska experterna skulle endast användas, tills Turkiet hade hunnit utbilda egna. Men man kan fråga sig om icke övergången under inverkan av det politiska läget skedde för snabbt. Turkiet har fortfarande behov av utländsk teknisk hjälp. England och Frankrike ha icke förmått leverera sådan hjälp i större utsträckning, och därför har den turkiska industrien ibland haft att kämpa med stora svårigheter. En förbättring inträder dock efterhand som nya turkiska ingenjörer hinna utbildas.

Efter den tyska ockupationen av Grekland var Turkiet delvis inringat av Tyskland ur både militär och ekonomisk synpunkt. Tyskarna kunde med sitt flyg och med hjälp av italienska undervattensbåtar blockera den allierade och neutrala sjöfarten på Turkiet, åtminstone till Smyrna, Istanbul och Svarta havs-hamnarna. Två vägar stodo dock fortfarande öppna för den turkiska handeln — Svarta havs-förbindelserna med de ryska hamnarna, främst Odessa, och Baghdad-banan, som medgav förbindelse med Basra, dit all viktigare handel mellan Främre Orienten och Nord- och Sydamerika koncentrerats. Den 22 juni 1941 stängdes definitivt förbindelsen med Ryssland. Baghdad-banan hade då genom upproret i Iraq och därefter kriget i Syrien en längre tid varit avstängd. Men även andra orsaker som här nedan skola belysas ha medverkat till att Baghdad-banan icke kan fylla Turkiets behov vid en ekonomisk avspärrning.

Det tysk-turkiska vänskapsfördraget av den 18 juni 1941, som var kombinerat med en notväxling angående ökade ekonomiska förbindelser och en förklaring angående press och radio i de båda länderna, kom icke som en stor överraskning för den som följt utvecklingen i Främre Orienten. Den turkiske utrikesministern Saracoglu betonade två dagar senare i en intervju, som Reuter-korrespondenten i Ankara erhållit, att fördraget icke på något sätt berörde de vänskapliga förbindelserna mellan England och Turkiet, och att den passus i fördraget, som bestämde att Turkiet skulle upprätthålla tidigare med andra makter ingångna fördrag, skulle i varje detalj uppfyllas. Saracoglu försäkrade vidare att Turkiet under inga omständigheter skulle tillåta transitering av krigsmateriel eller trupper.

Vänskapsfördraget med Tyskland får ses som ett nytt utslag av Turkiets bestämda önskan att i det längsta hålla sig utanför kriget. Det är förklarligt vidare ur den synpunkten att Turkiet nu tvingats in under Tysklands och de av Tyskland behärskade ländernas ekonomiska sfär. Det råder stor brist i landet på vissa varor som äro alldeles oundgängliga, så t. ex. järnvaror av skilda slag. Dessa kunna med nuvarande läge endast erhållas från Tyskland eller England-Amerika. En inblick på kartan och krigsläget i Europa säger, att det är lättast att erhålla dem från Tyskland eller tysk-ockuperat område. Baghdad-banan räcker icke till för att förse Turkiet med nödvändighetsvaror. Vägen till Basra och Baghdad är en lång, svårtrafikerad och dyrbar nödfallsväg för den turkiska industrien och handeln. Den kan jämföras med Petsamo-vägen för Sveriges vidkommande. Låt oss kasta ett öga på Baghdad-banans kapacitet.

Det var i juli 1940 som en direkt banförbindelse öppnades mellan Haydarpascha, Istanbuls asiatiska järnvägsstation, och Baghddad, där förbindelse uppnåddes med den smalspåriga järnvägen till Basra vid Persiska vikens övre del. Taurus-expressen avverkar sträckan Haydarpascha-Baghddad på 3 dygn, och sträckan Baghddad-Basra tar 14 timmar för snabbaste passagerartåg. Järnvägen löper till största delen på turkiskt område. Sektionen Meydanekbez-Aleppo-Çorbanbey samt Nissibin-Tel-Kotchek är syrisk, och resten tillhör de iraqiska statsjärnvägarna.

Normalt ha turkarna rätt till ett godståg dagligen i vardera riktningen mellan Baghddad och Turkiet. Fraktkostnaderna äro avsevärda. Den engelske Iraq-experten Ireland uppger dem i en uppsats i sista numret av Foreign Affairs till 89 dollars per ton plus 3 dollars för omlastningskostnader i Baghddad, vilket gör i runt tal 380 kr. i svenskt mynt per ton. Detta gäller dock hösten 1940. Hamnen i Basra har en kapacitet av c:a 5,000 ton per dag, men torde under krigets lopp ha blivit utbyggd och förbättrad. Svårigheterna för transporter på Baghddad-banan ligga däri att den smalspåriga järnvägen Basra-Baghddad icke förmår avverka den stora godstrafiken, vidare att allt gods måste omlastas i Baghddad till normalspåriga järnvägsvagnar. Slutligen lida både de iraqiska och turkiska statsjärnvägarna brist på rullande materiel. Det blir därför endast de allra viktigaste och oundgängligaste varorna som kunna komma till Turkiet på denna väg. Därtill komma den senaste tidens politiska svårigheter i Syrien och Iraq, där läget ingalunda kan anses vara stabiliserat.

Den brittiska ockupationen av Syrien har medfört att Turkiet nu har de stridande makternas trupper in på sina gränser både i norr och söder. Det engelsk-ryska militära samarbetet, som blev en följd av det tysk-ryska kriget, har ytterligare komplicerat läget. Turkarna måste nu på bästa sätt söka värda de vänskapliga förbindelserna med England, som ju Saracoglu förklarar skola bestå trots det tysk-turkiska vänskapsfördraget. Samtidigt måste ett tyskt förintande av kommunismens idéer vara — om inte ett officiellt uttalat turkiskt intresse — något högst önskvärt för ett land, som sedan århundraden tillbaka haft att taga hänsyn till ryska expansionssträvanden. På ena sidan står den »demokratiska» linjen England-Amerika, som otvivelaktigt har de största sympatierna rent känslomässigt sett, på den andra Tysklands antikommunistiska linje, vars syften åtminstone tills vidare endast kunna vara Turkiet till nytta. Dess läge påminner härvidlag i ganska hög grad om vårt eget.

En ideologisk upplösningssprocess. Vidstående uttryck förekommer såsom ett slags slutvinjett i *Herbert Tingstens* »Den svenska socialdemokratiens idéutveckling» (2 band, Tidens förlag), det första verket i den planerade serien »Den svenska arbetarklassens historia». Uttrycket karakteriserar författarens syftemål: att skildra den av den socialistiska arbetarrörelsen länge omfattade marxistiska ideologiens nedvittring och utbytande mot den av partiet numera hyllade demokratismen och folkhemsläran.

Författaren har gått till sitt värv med nästan lidelsefull grundlighet. Tidigare har han mer än andra i detta land sysslat med de antiintellektualistiska strömningarna i tiden. Det är lätt att förstå, att hans forskarindividualitet, präglad som den är av osentimental och fördomsfri logisk energi, förde honom in på detta område. Även nu har han givit sig ut på samma jaktmarker. Han har denna gång tecknat den marxistiska mytologien och dess långvariga missledande inflytande på den svenska socialdemokratiska rörelsen. Hans pensum har inte varit att skriva partiets allmänna historia utan blott dess programmatiska. Han har avdelning för avdelning fixerat idéerna och hugskotten, låtit de framträdande personerna tala genom citat, provat deras uttalanden med utgångspunkt från sina egna krav på logik och tankereda samt sedan sammanfattat den idépolitiska utvecklingen. Han avstår från att behaga läsarna med teckningar av de ledandes personligheter eller bataljmålningar från de dramatiska händelserna i partiets liv, och han försmår att ta med några roande kuriosas. I sin koncentration för idéhistorien låter författaren — i motsats till partiets allra flesta andra historieskrivare — aldrig ens locka sig att glorifiera socialdemokratiens »heroiska» genombrottsår; snarast tar han avstånd från det berättigade i klichén om »åtalsraseriet», och han ler åt de ungdomliga Branting, Danielsson och Sterky, när de på 90-talet tämligen ensamma ändock talade som om de kommenderade miljoner människor. Aldrig heller faller framställningen ur ramen genom polemik eller fördömande av andra partiers handlande. Han har verkligen velat författa sitt verk som en kylig vetenskapsman och icke som någon advocerande partiman.

Tingstens arbete har på detta sätt blivit ett standardverk både för vår politiska nutidshistoria och för kunskapstörstande, bildbara dagspolitiker, oavsett i vilket läger dessa befinna sig. Ett litet kansli har varit honom behjälpligt att samla ihop ett överväldigande material, men själv har han ordnat puzzlet och tänkt. Han har suveränt behärskat sitt väldiga material, och trots bokens stora omfång är hans framställning ytterst koncentrerad, ibland nästan lakonisk. Även stilistiskt når den högt (läsningen skulle dock ha varit ännu lättare, om man inte i detta jubileumsverk liksom i så många andra envisades att ha så breda textsidor). Man har intrycket att Tingsten i detta verk skoningslöst och utan opportunitet letat efter sanningen. Han har därigenom lyftat den hittills ofta såsom alltför servil miss-trodda partihistorieskrivningen till ett slags rannsakningsprotokoll över svensk politik under det sista halvseket, ett protokoll som visserligen mest angår de i målet inblandade socialdemokraterna men som måste tvinga även människorna i åhörarbåset till ofariseisk och nyttig självprövning.

En händelse har gjort, att Tingstens idéhistoriska arbete utkommit vid en tidpunkt, då socialdemokratien i Sverige visserligen i mandat är starkare än någonsin men då socialismen som idé överallt befinner sig i kris. Ingen vet riktigt, vad socialismen betyder enligt dagens vokabulär. Förr trodde många på socialismen som en »frälsande och allt omdanande makt»; »med socialismen skulle krigen

försvinna, nationerna och människorna leva i frihet, jämlikhet och broderskap, kvinnorna bliva människens kamrater, de erotiska förbindelserna präglas på en gång av frihet och hänsynsfullhet, drycken skapen vika för den måttfulla och kultiverade njutningen, brotten bli få och socialt oväsentliga, kunskapen och kulturen berika och lyckliggöra människorna». Förr fanns det Marx' ödesbestämda utvecklingschema, enligt vilket den socialistiska staten en vacker dag nolens volens skulle komma efter en viss händelseprocess, kännetecknad av förtätad rikedom och utbrett proletariskt armod. En tid fanns det också tron på socialiseringen, som skulle uppluckra jordmånen för och påskynda ankomsten av det nya samhället, sedan det visat sig att den faktiska utvecklingen alls inte ville följa den Marxska tidtabellen. Tingsten har fattat som sin uppgift att avlägsna all myt- och dimbildning. Liksom för Keynes är för honom den dogmatiska marxismen tydligen en »ologisk och ledsam lära». Med stort skarpsinne har Tingsten velat redan från början avhysa Marx för dennes motsägelsefullhets skull. Han analyserar ingående skillnaden hos Marx mellan det »stora» och »lilla» perspektivet. Dennes social-ekonomiska förutsägelser äro för Tingsten ganska världsfrämmande kammarspekulationer. T. o. m. inför den historiska personligheten är Tingsten alldeles känslolös och oromantisk. Marx' inflytande på de visserligen begåvade men teoretiskt oskolade och okritiska arbetarledarna i Sverige finner Tingsten länge skadligt, därför att det band dem vid eskatologiska tvångsföreställningar och hindrade dem från att med politisk realism inrikta sig på näraliggande, gripbara och väsentliga uppgifter. Det alstrade kort sagt en benägenhet för en dubbelbottnad politik.

Särskilt fängslande och lärorikt är det kapitel, där socialdemokratiens ekonomiska politik mellan de två världskrigen skildras. Mandattillväxten och den allmänna radikaliserings under och efter det förra kriget föranledde höga rop på en klart socialistisk politik. Partiet, som länge trott på att Marx' förutsägelser automatiskt skulle slå in, stod till en början ganska handfallet. Socialiseringen, den industriella demokratien och den konfiskatoriska beskattningen gjordes dock i all hast till de närmaste framtidsmålen. Men socialiseringsnämnden blev länge »en permanent institution för skyddande av socialiseringens hemligheter», tills den på mitten av 1930-talet gick hädan utan att lämna efter sig några andra tillgångar än en del Sändlerska aforismer; den industriella demokratien betäckade sig de realistiska fackföreningarna för, och sedan de Wigforss-Rignanoska planerna på en arvsskattekonfiskation sammanpiskat de borgerliga vid 1928 års val och i samma mån avskräckt SAP:s generalstab, ställdes partiet omkring 1930 inför en allvarlig konflikt mellan idé och verklighet eller mellan ideologi och handlingsvilja, såsom många belysande uttalanden från 1932 års kongress bära vittne. Tingsten tvekar inte att resolvera, att den ekonomiska krisen räddade socialdemokratien ur dess dilemma, i stället för att socialismen, som det manhaftigt förkunnades, skulle bli räddningen i krisen. Ty med krisen kunde partiet samlas kring ett enande kortfristigt arbetslöshetsprogram, och väl

etablerade i konseljsalen kunde ledarna undan för undan mata fram ett välfärdsprogram, som mycket omärksamt omdöptes till socialism. Och från Rickard Lindström lånade Per Albin Hansson uttrycket folkhem — den term som Kjellén en gång i tiden präglade och som Engberg tidigare avvisat både på grund av ursprunget och enär den vore alltför socialharmonisk.

Om det 900 sidor starka verket i övrigt kunna här endast några antydningar göras. Det inledande kapitlet om de sociala åskådningarna under 1870- och 80-talen har röjt upp i många den populära historieskrivningens vildsnår. Här har förf. liksom i förbifarten gjort undan mycket för en verklighetstrogen kartläggning av ett av den kritiska vetenskapen mycket obevandrat land. Stort nyhetsvärde ha likaledes hans forskningar rörande kyrkans ställning vid denna tid till den ofta utilitistiskt besmittade socialismen. Mycket klarläggande är även kapitlet om försvaret. Brantings egen utveckling hän emot positiv försvarsvänlighet framstår nu med en helt annan genetisk pregnans än tidigare. Än mer skapas klarhet över de starka brytningar i försvarsfrågan, som uppstodo omkring 1910 och 1930; vid bägge tillfällena befann sig den försvarsvänliga, av partiets ledare hävdade uppfattningen i minoritet, fastän allt gjordes att med formuleringsteknikens hjälp överskylla schismen. Av Tingstens redogörelser framgår det, att P. A. Hansson vid 1932 års kongress ställde kabinettsfråga på det medlingsförslag, som kongressen sedermera antog; endast ovilligheten att åstadkomma en ledarkris förmådde den försvarsljuma eller pacifistiska majoriteten (dit bl. a. Z. Höglund och Engberg hörde) att genomdriva ett tveklöst uttalande till förmån för en omedelbar avrustning. Stort intresse erbjuder också avdelningen om ministersocialismen och parlamentarismen. Sälunda upplyser Tingsten med ledning av partistyrelsens protokoll, att socialdemokraterna redan 1914 voro redo att delta i en koalitionsregering av vänsterpartierna; han har också många upplysningar att ge om socialdemokraternas vantrivsel med den svenska 1920-talsparlamentarismen efter de för partiet deprimerande intrycken av de socialistiska regeringarnas oförmåga att realisera partiprogrammet; denna vantrivsel inspirerade Wigforss till att förmå 1928 års kongress att göra ett mycket restriktivt uttalande i regeringsfrågan, ett uttalande som enligt Tingsten faktiskt skulle ha dispenserat partiet från den eljest enligt parlamentarismen gällande ansvarigheten och som också helt negligerades 1932, när partiet efter sex års vila åter fick regeringshansen. Av ett aktuellt intresse är att genom Tingsten bli påmind om att exempelvis Gustav Möller för tjugofem år sedan lekte med tanken att låta en förstakammarreform ta gestalten av en ombildning av vårt överhus i korporativ riktning.

Det vore knappast juste att utnyttja ett arbete av Tingstens opolitiska syftning i den partipolitiska fejden. En allmän reflektion vid sidan om kan dock inte undanhållas, nämligen om akademikernas roll vid partiets målsättning. Själv är Tingsten inne på ämnet; han framhåller att det främst är de ledande intellektuella, som framfört de mera abstrakta eller marxistiskt präglade tankegångarna, medan »de

Dagens frågor

från männen i ledet kommande inläggerna äro mera konkret inriktade, mindre ideologiskt färgade». Han erinrar dock samtidigt om att några intellektuella, t. ex. Myrdal, Undén och Nothin — och han kunde ha tillagt Schlyter, Björck, Thomson m. fl. — varit totalt opåverkade av marxistiska föreställningar. Tingstens bok kvarlämnar som bestående intryck, att de som givit den svenska socialdemokratien dess trots alla marxistiska vingpennor säregna realism främst varit kropparbetarna, särskilt då fackföreningsbyråkratien och de praktiskt lagda kommunalmännen i riksdagen. Även en del akademiker ha haft den politiska realismen i blodet; särskilt var detta utmärkande för Branting på hans äldre dar. Från männen i ledet ha t. ex. aldrig framkastats sådana instinktlösa teser som den socialismen närstående Knut Wiksells att vi borde ge oss åt Ryssland, eller Bengt Lidforss' att vi borde uppgå i Tyskland. Under partiets radikala epok från 1918 till 1932 var det Wigforss, Sandler, Engberg, Z. Höglund och i någon mån Skiöld, som tävlade med varandra i virtuosa utläggningar av Marx eller om den sanna socialismen. För utvecklingen under 1930-talet anses ha givit det rätta svaret på vad arbetarna själva menat med socialism, stå sig de uppräknade intellektuellas alla ordkonster ganska slätt inför eftervärlden. Deras konstruktiva begåvning avslöjas helt enkelt som mycket litet träffsäker. I stället framstår P. A. Hansson inte trots men tack vare sin mindre teoretiska läggning såsom mannen med slagrutan. Han har genom sitt ursprung stått arbetarna närmare än de nämnda, och han har haft en intuition som de saknat. Inte så att inte även han lät sig ryckas med, när socialiseringen och allt det andra skulle sättas i verket på 1920-talet. Men både när det gällt att utforma partiets nuvarande demokratiska ideologi med dess parlamentariska ansvarighetslära och samarbetsberedskap och när det gällt att ersätta socialismens töcknighet med välfärds- och folkhemspolitikens matnyttigare lärosatser har han av allt att döma varit föregångsmannen. Och hans svårigheter att tygla partiets antimilitarism kunna efter Tingstens skildringar inte längre betvivlas. Även om Tingsten troligen själv sympatiserar med den rakt på sak gående, mera oornamenterade segrande Hanssonsska riktningen, har han överlåtit åt läsarna att dra slutsatser. Hans verk går det lättare än förr att förstå, varför den nuvarande ledaren trots sin begränsning fått det inflytande över massorna, som han nu äger.

Det vore otroligt, om inte Tingstens ideologiska storstädning skulle sätta spår efter sig i svensk politik, om ock detta legat utanför hans syfte. Debatten i partipressen kring boken har dock varit misstänkt matt; i Tiden har fil. lic. Torsten Gårdlund skyndat sig att ansluta sig till Tingstens utmönstring av marxismen, men det är också känt att Wigforss och Möller anmält sin opposition. Det måste dock vara ett allmänt intresse, att det partipolitiska arbetet vid den nyorientering och omvärdering, som kriget framtvingar, befriar sig från gammal, förmultnad bråte för att därigenom vinna i klarhet och redbarhet.

Elis Håstad.